

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، ما دانشجویان و اعضای هیات علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می‌گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت‌های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

۱- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هر گونه رفتار غیر حرفه‌ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه‌های غیر علمی می‌آلایند.

۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هر گونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.

۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.

۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم‌ها و حرمت‌ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هر گونه حرمت شکنی.

۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.

۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان‌ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.

۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هر گونه پنهان سازی حقیقت.

۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.

۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری / گروه

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A.)

گرایش: نقاشی

عنوان

بررسی گرایش نقاشان ایران و جهان به موضوعات

اجتماع. مطالعه موردی نقاشان مکزیک و نقاشان

معاصر ایران (۱۳۳۰-۱۳۸۰)

استاد راهنما

رامین مهدی نژاد

استاد مشاور

ناصر آراسته

پژوهشگر

مهری ندریان

شهریور ماه ۱۳۹۲

تعه‌دنامه اصالت پایان‌نامه کارشناسی ارشد

اینجانب مه‌ری ندریان دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجوی ۹۰۰۷۹۶۸۸۳ در رشته نقاشی که در تاریخ ۹۲/۶/۳ از پایان‌نامه خود تحت عنوان: بررسی گرایش نقاشان ایران و جهان به موضوعات اجتماع. مطالعه موردی نقاشان مک‌زیک و نقاشان معاصر ایران (۱۳۳۰-۱۳۸۰) دفاع نمودم.

بدینوسیله متعهد می‌شوم:

- ۱- این پایان‌نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان‌نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.
- ۲- این پایان‌نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان‌نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: مه‌ری ندریان

تاریخ و امضا

بسمه تعالی

در تاریخ : ۹۲/۶/۳

از پایان نامه خود دفاع

دانشجوی کارشناسی ارشد نقاشی

نموده و

و با درجه

با نمره ۱۹/۵ به حروف نوزده و نیم

مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۷	فصل اول: کلیات طرح
۸	۱-۱ هدف‌های تحقیق
۸	۲-۱ اهمیت موضوع
۹	۳-۱ سوالات و فرضیه‌های تحقیق
۹	۴-۱ مدل تحقیق
۱۰	۶-۱ مشکلات تحقیق
۱۱	فصل دوم: جامعه‌شناسی و نقد اجتماعی هنر
۱۲	بخش اول: تعاریف و واژه‌شناسی
۱۲	۲-۱-۱ رئالیسم
۱۵	۲-۱-۲ گوستاو کوربه (۱۸۱۹-۱۸۷۷)
۱۶	۲-۱-۳ واقع‌گرایی اجتماعی، رئالیسم سوسیالیست
۲۳	۲-۱-۴ اکسپرسیونیسم
۲۵	۲-۲ بخش دوم: مارکس و کمونیسم
۲۶	۲-۲-۱ کارل هاینرش مارکس
۲۷	۲-۲-۲ تأثیرات
۲۸	۲-۲-۳ کمونیسم
۲۹	۲-۳ بخش سوم: جامعه‌شناسی هنر و نقد اجتماعی هنر
۲۹	۲-۳-۱ جامعه‌شناسی هنر
۳۱	۲-۳-۲ نقد اجتماعی هنر
۳۴	فصل سوم: روش‌شناسایی تحقیق
۳۵	۳-۱ مدل تحقیق
۳۵	۳-۲ روش تحقیق

- فصل چهارم: بررسی گزیده نقاشی‌های اجتماعی تاریخ هنر معاصر..... ۳۶
- ۱-۴ بخش اول: نقاشی مکزیک ۳۹
- ۱-۱-۴ دیه گوریورا (۱۸۸۶-۱۹۵۷) ۴۱
- ۲-۱-۴ خسه کلمنت اُرُسکو (۱۸۸۳-۱۹۴۹) ۴۵
- ۳-۱-۴ داوید آلفاروسیکه اِیرُس (۱۸۹۶-۱۹۷۴) ۴۸
- ۲-۴ بخش دوم: نقاشی روسیه ۵۰
- ۱-۲-۴ ایلیا ریپین (۱۸۴۴-۱۹۳۰) ۵۰
- ۲-۲-۴ ایوان کرامسکوی (۱۸۳۷-۱۸۸۷) ۵۴
- ۳-۲-۴ واسیلی پُرف (۱۸۳۳-۱۸۸۲) ۵۵
- ۴-۲-۴ والتین سِرُف (۱۸۶۵-۱۹۱۱) ۵۶
- فصل پنجم: گزینش و معرفی هنرمندان و نمونه آثار نقاشی معاصر ایران با مضامین اجتماعی . ۵۸
- ۱-۵ بخش اول- آشنایی با مهم‌ترین نقاشان مکتب کمال الملک ۵۹
- ۱-۱-۵ حسین شیخ (احیا) (۱۲۸۹ - ۱۳۷۰ هـ . ش): ۵۹
- ۲-۱-۵ اسماعیل آشتیانی (۱۲۷۱ - ۱۳۴۹ هـ . ش): ۵۹
- ۳-۱-۵ محمود اولیا: (۱۲۷۸ - ۱۳۴۰ هـ . ش) ۶۰
- ۴-۱-۵ علی اصغر پتگر (۱۲۹۷ - ۱۳۷۱ هـ . ش) ۶۱
- ۵-۱-۵ جعفر پتگر (۱۲۹۹ - ۱۳۸۴ هـ . ش) ۶۲
- ۲-۵ بخش دوم: دوران قبل از انقلاب اسلامی (۱۳۳۷-۱۳۵۷) ۶۳
- ۱-۲-۵ هانیبال الخاص ۶۴
- ۲-۲-۵ پرویز حبیب پور ۶۶
- ۳-۲-۵ اردشیر محمص ۶۷
- ۴- ۲-۵ منوچهر صفرزاده (مش صفر) ۶۸
- ۵-۲-۵ شهاب موسوی زاده ۷۰
- ۶-۲-۵ ثمیلا امیرابراهیمی ۷۱
- ۷-۲-۵ ایوب امدادیان ۷۳
- ۸-۲-۵ علیرضا اسپهبد (۱۳۳۰ - ۱۳۸۵ هـ . ش) ۷۴

- ۷۵.....۹-۲-۵ نیکزاد نجومی
- ۷۷.....۱۰-۲-۵ نصرت الله مسلمیان
- ۷۸.....۳-۵ بخش سوم: دوران انقلاب و جنگ (۱۳۶۷-۱۳۵۸)
- ۸۰.....۱-۳-۵ بهرام دبیری
- ۸۱.....۲-۳-۴ مینا نوری
- ۸۲.....۳-۳-۵ هادی ضیالالدینی
- ۸۳.....۴-۳-۴ نیلوفر قادری نژاد
- ۸۴.....۵-۳-۵ کاظم چلیپا
- ۸۵.....۶-۳-۵ حسین خسرو جردی
- ۸۶.....۷-۳-۵ حبیب الله صادقی
- ۸۷.....۸-۳-۵ مسعود سعدالدین
- ۸۹.....۴-۵ بخش چهارم: دوران بعد از جنگ (۱۳۶۸-۱۳۸۰)
- ۸۹.....۱-۴-۵ منوچهر معتبر
- ۹۳.....۲-۴-۵ کریم نصر
- ۹۷.....۳-۴-۵ معصومه مظفری
- ۹۹.....۴-۴-۵ علی ذاکری
- ۱۰۴.....۵-۴-۵ رزیتا شرف جهان
- ۱۰۵.....۶-۴-۵ مهرداد محب علی

فصل ششم: بررسی و تحلیل شگردهای نقاشان، رابطه‌ی شکل (فرم)، با مضامین اجتماعی و

- ۱۰۷.....بازتاب واقعیت در هنر نقاشی
- ۱۰۶-۱.....تحلیل و بررسی آثار نقاشان مکزیک و روسیه
- ۱۰۶-۲.....بخش اول: بررسی آثار نقاشان مکزیک
- ۱۰۶-۲-۱.....بررسی تعدادی از آثار ریورا
- ۱۰۶-۱-۲.....بررسی مهم‌ترین اثر اُرسکو
- ۱۰۶-۱-۳.....بررسی تعدادی از آثار سیکه ایرس:
- ۱۰۶-۳.....بخش دوم: بررسی آثار نقاشان روسیه

۱۱۱ بررسی تعدادی از آثار ایلیا ریپین
۱۱۳ بررسی دو اثر از واسیلی پُرف
	فصل هفتم: بررسی مطالعات ساختاری آثار نقاشان اجتماعی معاصر و تأثیر آن بر نقاشی
۱۱۵ اجتماعی ایران
۱۱۶ ۱-۷- بررسی و تحلیل آثار نقاشان معاصر ایران:
۱۱۶ ۲-۷- بخش اول: بررسی و تحلیل آثار شاخص قبل از انقلاب اسلامی (۱۳۳۷-۱۳۵۷)
۱۲۱ ۳-۷- بخش دوم: بررسی و تحلیل آثار شاخص انقلاب و جنگ (۱۳۵۸-۱۳۶۷)
۱۲۴ ۴-۷- بخش سوم: بررسی و تحلیل آثار شاخص دوران بعد از جنگ (۱۳۶۸-۱۳۸۰)
۱۲۸ نتیجه‌گیری
۱۳۱ پی‌نویس‌ها
۱۴۳ منابع تصویری
۱۵۰ منابع و مآخذ
۱۵۰ کتب فارسی
۱۵۵ منابع لاتین
۱۵۵ منابع اینترنتی

فهرست تصاویر

- تصویر ۱-۲- ایلیا ریپین، قایقرانان وُلگا. رنگ روغن روی بوم. ۲۸۱×۱۳۱/۵ سانتیمتر. ۱۸۷۰-
 ۱۳..... ۱۸۷۳م. موزه روسیه، سن پترزبورگ.....
- تصویر ۲-۲- گوستاو کوربه. مراسم تدفین در اُرنان. رنگ روغن روی بوم. تقریباً ۳۰×۶۶۰
 سانتیمتر. ۱۸۴۹م. موزه ی لوور، پاریس..... ۱۴.....
- تصویر ۳-۲- ایلیا ریپین، ایوان مخوف و پسرش در ۱۶ نوامبر ۱۵۸۱. رنگ روغن روی بوم.
 ۱۸..... ۲۵۴×۱۹۹/۵ سانتیمتر. ۱۸۸۵م. گالری تریتیاکو، مسکو، روسیه.....
- تصویر ۴-۲- میخایلوویچ کُرژه، بالا بردن پرچم کمونیست ها. رنگ و روغن روی بوم. ۱۵۶ × ۲۹۰
 سانتیمتر. ۱۹۵۹-۱۹۶۰م. سن پترزبورگ، موزه دولتی روسیه..... ۱۸.....
- تصویر ۵-۲- فردیناند هُدلِر. حقیقت. رنگ و روغن روی بوم. ۲۷۳×۱۹۶ سانتیمتر. ۱۹۰۲م. زوریخ
 ۲۳..... **Kunsthaus**.....
- تصویر ۶-۲- ونسان ون گوگ. ورزش زندانیان، همچنین به عنوان دور زندانیان [حلقه‌ی زندانیان]
 نیز شناخته می‌شود. رنگ روغن روی بوم. ۶۴ × ۸۰ سانتیمتر. ۱۸۹۰م. موزه هنرهای زیبای پوشکین،
 مسکو..... ۲۵.....
- تصویر ۷-۴- فرانسیسکو گُیا. تیمارستان. رنگ روغن روی پانل. ۷۲×۴۵ سانتیمتر. بین ۱۸۱۲ -
 ۱۸۱۴م. دانشگاه رِئال، هنرهای بلاز - دِسان فرناندو..... ۳۷.....
- تصویر ۸-۴- دیگو ریورا. عصر، خرمن کوبی (چشم انداز). رنگ روغن روی بوم. ۱۰۰×۱۱۴/۶
 سانتیمتر. ۱۹۰۴م. موزه ی کاسا دیگو ریورا (INBA)، گوانجواتو، مکزیک..... ۴۰.....
- تصویر ۹-۴- دیگو ریورا. از چرخه ی: بینش سیاسی مردم مکزیک، (دادگاه فایستاس): جمع‌ه‌ی
 خوب در سانتا آیتا کانال. فرسکو. ۳/۵۶×۴/۵۶ متر. ۱۹۲۳-۱۹۲۴م. طبقه همکف، دیوار غربی
 وزارت آموزش و پرورش، مکزیکو سیتی، مکزیک..... ۴۱.....
- تصویر ۱۰-۴- دیگو ریورا. مکزیک باستان، افسانه‌ی کتسالکوئاتل (تاریخچه نقاشی‌های دیواری
 مکزیک). فرسکو. اندازه تقریبی: ۱۰×۹ متر. ۱۹۲۹-۱۹۳۵م. کاخ ملی، مکزیکو سیتی..... ۴۲.....
- تصویر ۱۱-۴- دیگو ریورا. صنعت دیترویت، و یا انسان و ماشین. نقاشی دیواری. دیوار جنوبی،
 ۴سطح دیوار هر کدام به ۵، ۸ قسمت تقسیم شده و دو بار در ۷ پانل، سطوح رنگ شده و در
 مجموع ۴۳۳/۶۳ متر مربع (۴۶۶۷/۵۵ فوت مربع) می‌باشد. ۱۹۳۲-۱۹۳۳م. موسسه هنر دیترویت
 ۴۳.....
- تصویر ۱۲-۴- دیگو ریورا. انسان در چهارراه. فرسکو. ۱۹۳۲-۱۹۳۴م. مرکز راکفلر. نیویورک... ۴۵...

- تصویر ۴-۱۳- دیگو ریورا. انسان، کنترل جهان. فرسکو. ۱۹۳۴م. کاخ هنرهای زیبا، مکزیکوسیتی ۴۵
- تصویر ۴-۱۴- خسه کلمنت ارسکو. حماسه از تمدن و فرهنگ آمریکایی (قسمتی از اثر). فرسکو. ۱۹۳۲-۱۹۳۴م. کتابخانه کالج دارتموت (در هانور)..... ۴۷
- تصویر ۴-۱۵- خسه کلمنت ارسکو. حماسه از تمدن و فرهنگ آمریکایی (قسمتی از اثر). فرسکو. ۱۹۳۲-۱۹۳۴م. کتابخانه کالج دارتموت (در هانور)..... ۴۷
- تصویر ۴-۱۶- داوید آلفاروسیکه ایرس. مادر روستایی. رنگ روغن روی کرباس. ۱۸۰×۲۴۹ سانتیمتر. ۱۹۲۹م. موزه هنر مدرن، مکزیک..... ۴۸
- تصویر ۴-۱۷- ایلیا رپین. دسته مذهبی در ناحیه کورسک. رنگ روغن روی بوم. ۱۷۵×۲۸۰ سانتیمتر. ۱۸۸۰ - ۱۸۸۳م. گالری ترتیتاکف، مسکو، روسیه..... ۵۱
- تصویر ۴-۱۸- لئو تولستوی در مزرعه..... ۵۳
- تصویر ۴-۱۹- ایلیا رپین. شخم زدن لئو تولستوی. مداد سربی روی کاغذ. ۲۷/۸ × ۴۰/۳ سانتیمتر. ۱۸۸۷م. گالری ترتیتاکف، مسکو، روسیه..... ۵۳
- تصویر ۴-۲۰- ایلیا رپین. شخم زدن لئو تولستوی. رنگ روغن روی بوم. ۱۸۸۷م. گالری ترتیتاکف، مسکو، روسیه..... ۵۳
- تصویر ۴-۲۱- ایوان کرامسکوی. کرامسکوی در حال نقاشی کردن پرتره دخترش. رنگ روغن روی بوم. ۲۴×۱۶/۵ سانتیمتر. ۱۸۸۴م. گالری ترتیتاکف، مسکو، روسیه..... ۵۴
- تصویر ۴-۲۲- ایوان کرامسکوی. روستای فوریارد در فرانسه. آبرنگ روی کاغذ. ۲۴×۳۱/۵ سانتیمتر. ۱۸۷۶م. گالری ترتیتاکف، مسکو، روسیه..... ۵۴
- تصویر ۴-۲۳- واسیلی پُرف. بازگشت دهقانان از یک مراسم تشییع جنازه در زمستان. رنگ روغن روی مقوا. ۳۶×۵۶/۷ سانتیمتر. ۱۸۸۰م. گالری ترتیتاکف، مسکو، روسیه..... ۵۵
- تصویر ۴-۲۴- واسیلی پُرف. زن غرق شده. رنگ روغن روی بوم. ۱۰۶×۶۸ سانتیمتر. ۱۸۶۷م. گالری ترتیتاکف، مسکو، روسیه..... ۵۵
- تصویر ۴-۲۵- والتین سرف. پتر I. رنگ روغن روی بوم. ۶۸×۵۸/۵ سانتیمتر. ۱۹۰۷م. گالری ترتیتاکف، مسکو، روسیه..... ۵۶
- تصویر ۴-۲۶- حسین شیخ. نوروز. رنگ روغن روی بوم. ۷۴×۹۳ سانتیمتر. ۱۳۰۱ ه. ش. کاخ گلستان، تهران..... ۵۹
- تصویر ۴-۲۷- اسماعیل آشتیانی. تریاکی‌ها در قهوه خانه. رنگ روغن روی بوم. ۱۳۰۸ ه. ش. کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، تهران..... ۶۰

- تصویر ۲۸-۴- محمود اولیا. زندگی روزمره. رنگ روغن روی بوم. بدون تاریخ. کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، تهران ۶۱
- تصویر ۲۹-۴- علی اصغر پتگر. خیابان سرچشمه. رنگ و روغن روی بوم. ۱۱۰×۸۲ سانتیمتر. ۱۳۲۲ هـ. ش. مجموعه شخصی هنرمند ۶۱
- تصویر ۳۰-۴- جعفر پتگر. رفوگر. رنگ روغن روی بوم. ۱۳۲۲ هـ. ش. موزه هنرهای معاصر، تهران ۶۲
- تصویر ۳۱-۴- هانیبال الخاص. قتل عام. رنگ روغن روی بوم. ۱۴۰×۱۴۰ سانتیمتر. ۱۳۵۷ هـ. ش. موزه هنرهای معاصر تهران، ایران ۶۴
- تصویر ۳۲-۴- پرویز حبیب پور. بدون عنوان. رنگ روغن روی بوم. ۱۳۶۰ هـ. ش. ۶۶
- تصویر ۳۳-۴- اردشیر محمص. بدون عنوان. قلم فلزی با مرکب. ۱۳۵۶ هـ. ش. ۵۰×۳۳ سانتیمتر. موزه هنرهای معاصر تهران، ایران ۶۸
- تصویر ۳۴-۴- منوچهر صفرزاده. امپریالیسم نابود است. رنگ روغن روی بوم. ۱۳۵۷ هـ. ش. ۶۹
- تصویر ۳۵-۴- شهاب موسوی زاده. بدون عنوان. آبرنگ. احتمالاً ۱۳۵۷ هـ. ش. ۷۰
- تصویر ۳۶-۴- شهاب موسوی زاده. بدون عنوان. آبرنگ. ۱۳۵۸-۱۳۶۰ هـ. ش. ۷۱
- تصویر ۳۷-۴- ثمیلا امیر ابراهیمی. پیروزی. رنگ روغن روی بوم. ۱۵۰×۱۲۰ سانتیمتر. ۱۳۵۷ هـ. ش. مجموعه شخصی ۷۲
- تصویر ۳۸-۴- ایوب امدادیان. قربانی. رنگ روغن روی بوم. ۱۸۰×۱۲۰ سانتیمتر. ۱۳۵۳ هـ. ش ۷۴ - تصویر ۳۹-۴- علیرضا اسپهد. تولد دوباره. رنگ روغن روی بوم. ۱۴۰×۱۶۰ سانتیمتر. ۵۴ - ۱۳۵۳ هـ. ش. مجموعه شخصی هنرمند ۷۵
- تصویر ۴۰-۴- نیکزاد نجومی. بدون عنوان. گواش و مدادرنگی روی مقوا. ۶۹×۹۵ سانتیمتر. ۱۳۵۶ هـ. ش. موزه هنرهای معاصر، تهران، ایران ۷۶
- تصویر ۴۱-۴- نصرت الله مسلمیان. بدون عنوان. رنگ روغن روی بوم. ۲۱۰×۳۰۰ سانتیمتر. ۱۳۵۶ هـ. ش ۷۸
- تصویر ۴۲-۴- نصرت الله مسلمیان. اعتصاب کارگران نفت. رنگ روغن روی بوم. ۴۰.۵.۲۰۰ سانتی متر ۱۳۷۵ ۷۸
- تصویر ۴۳-۴- بهرام دبیری. فرماسیون‌ها. رنگ روغن روی بوم. ۱۸۰×۶۰۰ سانتیمتر. ۱۳۵۹ هـ. ش ۸۰
- تصویر ۴۴-۴- مینا نوری. بدون عنوان. رنگ روغن روی بوم. ۱۱۰×۱۳۰ سانتیمتر. ۱۳۵۸ هـ. ش.

- مجموعه شخصی ۸۱
- تصویر ۴-۴۵- هادی ضیال‌الدینی. بدون عنوان. رنگ روغن روی بوم. ۸۰×۱۰۰ سانتیمتر. ۱۳۵۹ هـ.
- ش. مجموعه شخصی ۸۲
- تصویر ۴-۴۶- نیلوفر قادری نژاد. اتحاد. گواش روی کاغذ. ۷۰×۱۰۰ سانتیمتر. ۱۳۶۳ هـ. ش..... ۸۳
- تصویر ۴-۴۷- کاظم چلیپا. موش‌های سکه پرست. رنگ روغن روی بوم. ۲۵۰×۲۰۰ سانتیمتر.
- ۱۳۶۳ هـ. ش. ۸۴
- تصویر ۴-۴۸- حسین خسروجردی. بمباران. رنگ روغن روی بوم. ۱۳۰×۱۶۰ سانتیمتر. ۱۳۶۳ هـ.
- ش..... ۸۵
- تصویر ۴-۴۹- حبیب‌الله صادقی. ناصر خان. رنگ روغن روی بوم. ۲۸۰×۲۰۰ سانتیمتر. ۱۳۵۸ هـ.
- ش..... ۸۶
- تصویر ۴-۵۰- مسعود سعدالدین. بدون عنوان. (ناتمام). رنگ روغن روی بوم. ۳۵۰×۳۵۰ سانتیمتر.
- ۱۳۵۹ هـ. ش..... ۸۷
- تصویر ۴-۵۱- کار مشترک مسعود سعدالدین و هانیبال‌الخاص. فلسطین. رنگ روغن روی بوم.
- ۲۵۰×۳۹۰ سانتیمتر. ۱۳۶۰-۶۱ هـ. ش..... ۸۸
- تصویر ۴-۵۲- منوچهر معتبر. بدون عنوان. ترکیب مواد. ۳۲×۴۲ سانتیمتر. ۱۳۷۵ هـ. ش. موزه
- هنرهای معاصر، تهران، ایران ۹۱
- تصویر ۴-۵۳- کریم نصر. شهر. رنگ روغن روی کاغذ عکاسی. ۴۰×۴۰ سانتیمتر. ۱۳۷۹ هـ. ش.
- مجموعه شخصی ۹۴
- تصویر ۴-۵۴- معصومه مظفری. بدون عنوان. ۱۰۰×۷۰ سانتیمتر. اکریلیک روی بوم. ۱۳۸۰ هـ. ش.
- مجموعه شخصی ۹۸
- تصویر ۴-۵۵- معصومه مظفری. بدون عنوان. ۱۰۰×۱۴۰ سانتیمتر. رنگ روغن روی بوم. ۱۳۸۰ هـ.
- ش. گالری آریا..... ۹۹
- تصویر ۵-۵۶- علی ذاکری. عاشورا. رنگ روغن روی بوم. ۸۰×۱۰۰ سانتیمتر. ۱۳۷۰ هـ. ش.
- دوسالانه نقاشی ایران، تهران - ۱۳۷۰ ۱۰۱
- تصویر ۵-۵۷- رزیتا شرف جهان. شهر. ترکیب مواد. ۱۲۰×۱۲۰ سانتیمتر. ۱۳۸۰ هـ. ش. مجموعه
- شخصی..... ۱۰۵
- تصویر ۵-۵۸- مهرداد محب‌علی. شهر. رنگ روغن روی بوم. ۱۴۵×۱۱۶ سانتیمتر. ۱۳۶۸ هـ. ش.
- مجموعه‌ی دکتر باستانی..... ۱۰۶

- تصویر ۷-۵۹. روناتو گوتوزو. کافه گرکو. رنگ روغن روی بوم. ۳۳۳×۲۸۲ سانتیمتر. ۱۹۷۶م. موزه لودویگ، کالونیا..... ۱۲۷
- بدون عنوان، ترکیب مواد، ۹۰×۹۰ سانتی متر، ۱۳۹۲..... ۱۵۷
- بدون عنوان، ترکیب مواد، ۹۰×۹۰ سانتی متر، ۱۳۹۲..... ۱۵۸
- بدون عنوان، ترکیب مواد، ۹۰×۹۰ سانتی متر، ۱۳۹۲..... ۱۵۹
- بدون عنوان، ترکیب مواد، ۹۰×۹۰ سانتی متر، ۱۳۹۲..... ۱۶۰
- بدون عنوان، ترکیب مواد، ۹۰×۹۰ سانتی متر، ۱۳۹۲..... ۱۶۱
- تصویر گل خانه، ترکیب مواد روی مقوا، ۵۰×۷۰ سانتی متر، ۱۳۹۲..... ۱۶۲
- تصویر گل خانه، ترکیب مواد روی مقوا، ۵۰×۷۰ سانتی متر، ۱۳۹۲..... ۱۶۳
- تصویر شیر، ترکیب مواد روی فیبر، ۸۰×۸۰ سانتی متر، ۱۳۹۲..... ۱۶۴
- تصویر شیر، ترکیب مواد روی فیبر، ۸۰×۸۰ سانتی متر، ۱۳۹۲..... ۱۶۵

چکیده

نقاشی اجتماعی یکی از مهم‌ترین گرایش‌های هنری است که از سپیده دم تاریخ بر دیوار غارها نقش بسته و تا کنون استمرار یافته است. هنرمندان بسیاری در سرتاسر دنیا به این نوع از نقاشی با رویکردهای متنوعی گرایش داشته‌اند. بررسی و تحلیل این نوع از نقاشی‌ها نیاز به شناخت هر چه بیشتر جامعه و فضایی دارد که هنرمند در آن زندگی می‌کند و از آن تأثیر پذیرفته است. بنابراین برای پژوهش در باره‌ی این موضوع، نیاز است که نخست نسبت به افق تاریخی و اجتماعی که هنرمند در آن می‌زیسته آگاهی پیدا کنیم، سپس به بررسی مجموعه آثار هنری آن دوران پرداخته و دلایل ارجحیت آن به عنوان رسانه‌ای تصویری نسبت به سایر رسانه‌ها را بررسی کنیم. ژانر نقاشی اجتماعی براساس پیش زمینه‌هایی که مبداء شکل‌گیری هنرهای اجتماعی نظیر نقاشی یا ادبیات اجتماعی است، می‌تواند به بررسی و تحلیل آثار نقاشی که دارای مضامین و جهت‌گیری‌های اجتماعی است، بیانجامد.

موضوع این پژوهش بازتاب مسایل اجتماعی در هنر نقاشی و چگونگی پیکربندی و سازماندهی تصویر نقاشی به مثابه‌ی تصویری رسانه‌ای است. هدف این پژوهش بررسی و تحلیل برگزیده آثار نقاشی اجتماعی ایران براساس مستندات تصویری و تحلیل اجتماعی تصویر و زیباشناسی شکل و محتوا در ارتباط با مخاطب است. علاوه بر این مسأله الگو برداری و تأثیرپذیری و اقتباس این آثار از یکدیگر، مبنایی برای مطالعات تطبیقی آثاری است که در این گرایش، آثاری تأثیرگذار و شناخته شده‌اند. پرسش اصلی این پژوهش این است که نقاشی‌های اجتماعی در قالب کدام یک از مکاتب هنری مانند نقاشی واقع‌گرا یا رئالیسم اجتماعی و سوسیال‌رئالیسم توانسته‌اند توانایی بیشتری برای تبلیغ ایدئولوژی‌ها و نظریه‌های سوسیالیستی و تأثیرگذاری بر مخاطبین داشته باشند. در نهایت با مقایسه‌ی این آثار با تجربیات نقاشان اجتماعی ایران به بررسی وجوه مشترک و تفاوت‌های آنها می‌پردازیم. همچنین گرایش یا گرایش‌های خاصی که در نقاشی اجتماعی از لحاظ فرم و محتوا وجود دارد، معرفی خواهد شد. اختصاصات رویکردهای نقاشی اجتماعی در قالب طرح این سوال مطرح می‌شود که نقاشی معاصر ایران در ژانر اجتماعی از لحاظ شکل و محتوا دارای چه خصوصیتی است؟

واژگان کلیدی: بازنمایی، نقاشی رئالیسم، نقاشی رئالیسم اجتماعی، نقاشی‌های سوسیالیستی، نقاشی‌های سیاسی

مقدمه

با فرض این که: «هنر آینه‌ی اجتماع است» بر اساس این پیش فرض ضروری است که ماهیت و تحلیل شگردهای بیان در هنر نقاشی و بررسی ارتباط صورت و محتوا یا شکل و پیام را در مسایل گوناگون اجتماعی، برای اثبات یا ابطال این پیش فرض مورد تحقیق قرار دهیم. با بررسی آثار اجتماعی مشاهده می‌شود که سبک و شیوه‌ی بیان تصویری متناسب با محتوای اجتماعی اثر می‌باشد.

در بررسی آثار نقاشان تأثیرات تاریخ هنر در نقاشی نمایان می‌شود و به عبارتی این فرضیه نیز مطرح می‌شود که: هر اثر هنری در شکل و محتوا از آثار هنری و تجارب گذشته تأثیر گرفته و نقاشی اجتماعی هم متنی تصویری است که به شکل مستقیم یا غیرمستقیم تحت تأثیر متن‌های تصویری دیگر قرار دارد یا هر اثر هنری به صورت بینامتنی^۱ است که از متن‌های دیگر الهام گرفته است. این جستار برای یافتن تشابهات و تفاوت‌های تمهیدات نقاشان اجتماعی معاصر ایران با نقاشی غرب و روسیه می‌تواند بر تجربه‌های نقاشان آینده نیز تأثیر گذارد.

نقادان هنر، اغلب، بر این باورند که: «رنالیسم دارای گرایش‌های انتقادی و اجتماعی است و به صورت مستقیم و یا غیرمستقیم می‌تواند مناسبات اجتماعی را در آثار هنری منعکس کند. بنا به همین خصوصیت، رنالیسم در نقاشی، گرایش‌های متفاوتی هم در شیوه بیان و هم در رویکرد به مضامین اجتماعی پیدا کرد^۲» به نظر می‌رسد که با بررسی نوع زیبایی‌شناسی آثار هنری هر دوره شاید بتوان به شرایط شکل‌گیری اثر پی برد. «زیبایی‌شناسی می‌تواند بازتاب دهنده‌ی شرایط سیاسی و اجتماعی باشد» (قزلسفلی، ۱۳۸۸، ۱۶۷). بنابراین می‌توان با پژوهش در آثار هنری دوران مختلف با شرایط آن دوران آشنا شد. برای این منظور نیاز است که بتوانیم آثار هنری دوران مختلف را مورد بررسی قرار دهیم.

در این پژوهش سعی بر آن بوده که تمامی اصطلاحات و واژگان کلیدی را به صورت تعریفی واضح و به دور از ابهام و ایهام تعریف و ارائه شود تا مخاطب

^۱ Intertext

^۲ نوروزی طلب، علی رضا. رنالیسم و هایپررنالیسم معاصر ایران. بروشور نمایشگاه رنالیسم و هایپررنالیسم ایران. دی ماه ۱۳۸۴. فرهنگسرای نیاوران. بنیاد آفرینش‌های هنری نیاوران

بتواند به وضوح فرآیند و روند شکل‌گیری نقاشی اجتماعی را با ذهنیت دقیق‌تری بشناسد.

هنر محصول اجتماع است و شناخت آثار هنری دوران مختلف ملزم شناخت اجتماع هست. تا آنجا که بسیاری از نقادان و تحلیل‌گران تاریخ هنر این حکم را به عنوان حکمی قطعی و اثبات شده پذیرفته‌اند. در مقدمه کتاب «اجمالی از جامعه‌شناسی هنر» امیرحسین آریانپور می‌نویسد: «گرچه هنر زاده شخصیت هنرمند است، باز باید برای شناخت هنر به جامعه روی آورد. زیرا شخصیت هر کس ساخته و پرداخته محیط اجتماعی اوست. بدین ترتیب از ژرفنای سرگردانی‌های یافتم و به خاستگاه واقعی هنر، به جامعه رسیدم» (آریانپور، ۱۳۵۴، ۴). پس برای بررسی هنرها مطالعه‌ی عوامل مهم و مؤثر در زمینه‌های اجتماعی مرتبط با روند آفرینش‌های هنری بایستی مورد مطالعه قرارگیرد. همچنین «رویکرد بازتاب در جامعه‌شناسی هنر شامل تحقیقات متنوع و گسترده‌ای است که فصل مشترک تمامی آن‌ها این باور است که هنر آینده‌ی جامعه است یا توسط جامعه مشروط یا تعیین می‌شود» (الکساندر، ۱۳۹۰، ۵۵).

غالباً آثار هنری همواره به مثابه تولید اجتماعی هنر در ارتباط با موقعیت‌های فرهنگی، اجتماعی و تاریخی‌شان شکل گرفته‌اند. در نتیجه: هنر هیچگاه در خلاء تولید نمی‌شود و هنرمند فردی بریده از جامعه نیست. حتی اگر اثر هنری ضد موقعیت‌های اجتماعی هم باشد و حاصل دل‌مشغولی‌های شخصی هنرمند، باز این نکته به صورت پرسش مطرح می‌شود که بستر اجتماع و روابط اجتماعی چه خصوصیتی پیدا کرده که مبداء آفرینش هنر معترض و یا دل‌مشغولی‌های شخصی هنرمند شده است؟ پاسخ به این قبیل سوالات بایستی مستدل، علمی، براساس مستندات تصویری و مطالعات جامعه‌شناختی هنر، تحقیق و پژوهش‌های دانشگاهی باشد.

آثار نقاشی که موضوعی اجتماعی، سیاسی و تبلیغی دارند، از شگردهای بازنمایی برای بیان مضامین خود استفاده می‌کنند. در تعریف بازنمایی می‌خوانیم: «بازنمایی یا بازتعریف به معنای روایتی است که توسط فرد از واقعه یا امری تاریخی صورت می‌گیرد. از این رو بازنمایی برداشتی است از واقعیت که توسط افراد یا سوژگان اجتماعی و بنا به ذهنیات متعدد ایشان، به طرق گوناگون تعریف و تفسیر می‌شود» (کامرانی، ۱۳۸۹، ۱۵۶). در این پژوهش با توجه به تعریف مذکور بحث در

نقاشی رئالیسم براساس نظریات گوستاو کوربه^۱ آغاز می‌شود، نظریاتی که دچار فراز و نشیب‌های فراوانی شده است. بررسی و پرسش از مبانی نظری رئالیسم در هنر نقاشی، تحلیل و بررسی رابطه‌ی شکل با فضا و موقعیت‌های نقاشان رئالیست یا واقع‌گرایان اجتماعی و تأثیرگذاری افکار کارل مارکس^۲ و نظریه‌های مارکسیستی در آثار و چگونگی تجسم ایده‌های حزبی و تکنیک‌های بیان در نقاشی‌های سوسیالیستی از جمله اهداف این پژوهش می‌باشد.

«سبک هر هنر آفرینی، با آن که ممکن است در نظر اول، شخصی و خصوصی جلوه کند، جمعی است، طبقاتی است، و بدون رجوع به تاریخ کل جامعه یا بهتر بگوییم، بدون رجوع به تاریخ تعارضات طبقاتی فهم نمی‌شود. در نتیجه سبک‌شناسی وابسته‌ی جامعه‌شناسی هنری است، و بدون توجه به تحولات گوناگون جامعه قابل مطالعه نیست» (آریانپور، ۱۳۶۴، ۸۷). این دیدگاه حاکی از آن است که جامعه‌شناسی به مثابه علم و شاخه‌ای از علوم اجتماعی با دیدگاهی طبقاتی و تاریخی، پیش فرض مذکور را اثبات شده تلقی می‌کند.

منتقدان مارکسیست، هنر را در درجه‌ی نخست، عملی اجتماعی تعریف می‌کنند. گروهی از منتقدان مارکسیست مانند بنیامین^۳ و مارکوزه^۴ به درک این واقعیت رسیده‌اند که هنر شکلی از تولید اجتماعی است - البته برخلاف جامعه‌شناسان ادبی، هنر را هم‌چون واقعیتی بیرونی درک نمی‌کنند، بلکه آن را چون واقعیتی در می‌یابند که دقیقاً سرشت خود هنر را معین می‌کند. در نظر این‌گونه منتقدان هنر در وهله‌ی نخست عملی اجتماعی است و نه موضوعی که از دید دانشگاهی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

آنچه ما در این پژوهش به عنوان نقاشی اجتماعی مد نظر داریم، آثاری است که سعی در انعکاس فضای اجتماعی دوران خود را دارند. بنابر این تعریف، به نظر می‌رسد که باید تحقیق خود را از میان سبک‌ها و مکاتب متنوع تاریخ هنر، محدود به نقاشی‌های رئالیستی یا اکسپرسیونیستی نموده و کارهای غیر بازنمایانه را حذف نماییم.

در فصل چهارم مطرح‌ترین نمونه‌های نقاشی اجتماعی در تاریخ هنر انتخاب شده

^۱ Gustave Courbet (1819 –1877)

^۲ Karl Heinrich Marx (1818 –1883)

^۳ Walter Benjamin (1892 –1940)

^۴ Herbert Marcuse (1898 –1979)

است. نقاشی ایران، مخصوصاً نقاشی بعد از انقلاب اسلامی، تحت تأثیر تجربه‌های سایر نقاشان انقلابی جهان، خصوصاً هنرمندان واقع‌گرای شوروی و نقاشان انقلابی مکزیک قرار گرفته است. نظرات این نقاشان تحت تأثیر ایده‌ی دیالکتیک و خط مشی‌های حزب کمونیست، نقش مؤثری در تولید گرایش‌های خاص که نقاشی اجتماعی نامیده می‌شوند داشته و به الگو و سر مشقی برای دیگر نقاشان انقلابی جهان مبدل شده است.

از آنجا که مهمترین آثار نقاشان مکزیک، دیوار نگاره‌ها می‌باشد؛ سعی شده است با معرفی مهمترین هنرمندان و آثارشان (نقاشی دیواری)، ارتباط یا ردپای تأثیرات نقاشان مکزیک در ایران را بررسی کنیم. در بررسی منابع مدونی از آثار هنرمندان مکزیک، عدم اندازه‌ی دقیق بعضی از آثار مشاهده شد. به همین جهت بعضی اندازه‌ها به صورت تقریبی محاسبه شده است.

درفصل پنجم سعی بر آن بوده که برگزیده‌ای از آثار نقاشی معاصر ایران با مضامین اجتماعی انتخاب و معرفی شود. با توجه به تأثیر پذیری آثار نقاشان معاصر اجتماع گرای ایران، از نقاشان انقلابی جهان، براساس دیدگاه‌های سوسیالیستی و حزبی حاکم و موفقیت این گروه از نقاشان، ملاکی برای انتخاب بوده است. نقاشانی در ایران وجود دارند، که به صورت جدی به تصویر وقایع اجتماعی پرداخته اند.

از بین نقاشان، به معرفی آثار هنرمندانی نظیر: حسین شیخ، آشتیانی، محمود اولیا، رسام ارژنگی، اصغر پتگر، جعفر پتگر، اردشیر محمص، هانیبال الخاص، منوچهر صفرزاده (مش صفر)، علیرضا اسپهد، منوچهر معتبر، نیلوفر قادری نژاد، نصرت الله مسلمیان، مسعود سعد الدین، پرویز حبیب پور، نیکزاد نجومی، شهاب موسوی زاده، ایوب امدادیان، بهرام دبیری، هادی ضیاالدینی، معصومه مظفری، ثمیلا امیر ابراهیمی، کریم نصر، مینا نوری، علی ذاکری، رزیتا شرف جهان، حبیب الله صادقی، کاظم چلیپا، حسین خسروجردی و مهرداد محب علی پرداخته شده است. یکی دیگر از دلایل انتخاب نقاشان این است که بین محققان، تحلیل گران، نقادان، جامعه نقاشان و مخاطبان این ژانر از نقاشی، وحدت نظر در گرایش‌های اجتماعی این هنرمندان وجود دارد. آثار انتخاب شده عموماً واجد مضامینی همچون واقعیت‌های اجتماعی، مشکلات زندگی فردی و اجتماعی و زندگی روزمره می‌باشد.

بررسی و تحلیل شگردهای نقاشان، رابطه‌ی شکل (فرم) با مضامین اجتماعی و

بازتاب واقعیت در هنر نقاشی در فصل پنجم قرار گرفته است.

در فصل هفتم پایان‌نامه به بررسی مطالعات ساختاری برگزیده آثار نقاشان جامعه گرا و انقلابی و تأثیر آن بر نقاشی اجتماعی ایران پرداخته. مهم‌ترین مسأله در نقد اجتماعی هنر، آن است که منتقد، اثر هنری را به مثابه تصویری از جامعه‌ی دورانی که اثر به آن تعلق دارد، مشاهده کند و روش‌های ارجاعی متن را که دلالت بر محتوا و پیام دارد تعریف کرده و کارآیی آن‌ها را به صورت نقد عینی اثر در محتوای نقد خود نشان دهد.

این پژوهش براساس روش‌های تاریخی، توصیفی، تحلیلی، مستند و با بهره‌گیری از منابع مکتوب و تصویری و پژوهش‌های انجام شده است.